

Aktywność zawodowa ludzi młodych

Najważniejszy aspekt analizy rynku pracy uwzględnia jego dwa komponenty — *podaż zasobów pracy* (liczbę ludności zainteresowaną i gotową wykonywać pracę) oraz *popyt na siłę roboczą* (liczbę miejsc pracy), którą oferuje rozwijająca się gospodarka. O zakresie i tempie społeczno-gospodarczego rozwoju kraju decydować będą głównie ludzie młodzi. Najważniejszą rzeczą dla nich jest dobra praca, której potrzebują, by się uczyć i rozwijać. Ale jak pokazuje praktyka, nie tylko w naszym, ale w większości krajów, ilościowe i jakościowe dostosowanie podaży i popytu na pracę jest trudne do zrealizowania w społeczeństwach zdominowanych przez nowoczesne technologie. Państwo nie zaspokaja podaży ani popytu na pracę — istnieje ogromna liczba wolnych miejsc pracy wynikająca z braku wykwalifikowanych kandydatów na te stanowiska¹. Wzrastające niedopasowanie kwalifikacji osób młodych do dynamicznie zmieniających się potrzeb pracodawców powoduje zasadnicze trudności na rynkach pracy. W Europie bezrobocie osiągnęło poziom najwyższy od 15 lat². Według danych Eurostatu w lutym 2012 r. pozostawało bez pracy 24,55 mln ludzi (10,2%), a w strefie euro zatrudnienia nie miało wtedy 17,13 mln osób (10,8%).

Obserwując i analizując coraz trudniejszą sytuację na rynku pracy — rosnące bezrobocie, zwłaszcza wśród młodych ludzi, oraz nikłą skuteczność podejmowanych działań rządu, firm i innych instytucji rynku pracy (urzędów pracy,

¹ Od wielu lat nadwyżka ofert pracy na 1 osobę bezrobotną na polskim rynku pracy występuje w zawodach, które wymagają wyższych kwalifikacji zawodowych — zob. *Rozwój szkolnictwa zawodowego w Warszawie a potrzeby rynku pracy — diagnoza i prognoza* (2011), red. nauk. U. Kłosiewicz-Górecka, Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Konjunktury.

² Odpowiedzią na rosnące bezrobocie było odstępianie od zasady stabilności pracy na rzecz jej uelastyczniania (deregulacji, liberalizacji) zapoczątkowane w latach 80. XX w. Celem wzrostu zatrudnienia powstała w 2000 r. w Lizbonie Europejska Strategia Zatrudnienia deregulująca rynek pracy, która:

- uznała umowę o pracę na czas nieokreślony za główną i powszechną formę stosunku pracy;
- wprowadziła nietypowe formy zatrudnienia (pracę w niepełnym czasie pracy, pracę na podstawie umów terminowych, telepracę, wynajem pracy przez agencje pracy tymczasowej);
- zwiększyła swobodę podmiotów gospodarczych (rozszerzenie praw pracodawców);
- zmniejszyła ingerencję państwa w „dziedzinie zbiorowych stosunków pracy” (zredukowała prawa pracownicze);
- ograniczyła wysokość i czas pobierania zasiłków dla bezrobotnych, co skłania do poszukiwania pracy;
- ułatwiła przechodzenie od bezrobocia do zatrudnienia i odwrotnie (nietrwałość zatrudnienia).

Deregulacja rynku pracy sprzyja likwidowaniu „dobrych” — stałych i dobrze płatnych miejsc pracy i powstawaniu niestałych lub sezonowych miejsc pracy, zwykle niskopłatnych i nie dających szansy na życiową stabilizację, ani na realizację kariery zawodowej.

władz oświatowych³ itp.) w zapobieganiu bezrobociu — wydaje się, że kluczową sprawą stanie się poszukiwanie pracy przez młodych lub „wymyślanie” pracy. Kto zechce mieć pracę będzie musiał stworzyć ją sam, na miarę własnych potrzeb⁴.

Świat stał się miejscem, w którym najbardziej ceni się zaradność, umiejętności, kompetencje, które wymagają wielu wysiłków i nieustannego doskonalenia. A więc nie oczekiwanie, że ktoś zaproponuje pracę, ale własna inicjatywa, chęć do zmian i większa mobilność będzie w najbliższym czasie kluczem do sukcesu na rynku pracy. Obecnie pracę znajdują tylko nieliczni absolwenci rozpoczynający start zawodowy — brak doświadczenia, niewielkie przyuczenie zawodowe, zbyt ogólna wiedza, to powody dla których niewielu pracodawców decyduje się na zatrudnienie absolwentów. Gwarancji zatrudnienia nie daje nawet ukończenie studiów i zdobycie zawodu deficytowego⁵. Biorąc zatem pod uwagę zmienność i szybką dezaktualizację kwalifikacji jedynie nieustanne zdobywanie wiedzy pozwoli młodym ludziom utrzymać się na rynku pracy.

W artykule podano wyniki⁶ pozwalające na scharakteryzowanie bezpośrednich uczestników przemian na rynku pracy — populacji ludzi młodych aktywnych zawodowo, pracujących i bezrobotnych. Następnie opisano faktyczne zaangażowanie osób w pracę (chęć poszukiwania i podjęcia pracy, okresową i trwałą bierność zawodową) i inne zagadnienia rynku pracy dotyczące ludzi młodych. Szczególną uwagę poświęcono takim zagadnieniom, jak: postrzeganie przez osoby młode swojej pracy, szans i planów zawodowych oraz sprawom możliwości zmiany miejsca zamieszkania itp.⁷.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA MŁODYCH UCZESTNIKÓW RYNKU PRACY

Zbiorowość osób młodych w wieku 15—34 lata w końcu 2010 r. liczyła w Polsce 11126,7 tys., co stanowiło ponad 1/3 ludności w wieku 15 lat i więcej.

Osoby młode (liczące blisko 6 mln osób) stanowiły w 2011 r. ponad 37% ogółu pracujących (przeciętnie w 2011 r. populacja pracujących liczyła 16131 tys. osób).

³ Poszukiwanie przez pracodawców osób o wąsko określonym profilu zawodowym stanowić będzie wyzwanie dla oferty edukacyjnej szkolnictwa. Z wielu badań bowiem wynika, że zarówno kierunki, jak i jakość kształcenia, zwłaszcza zawodowego, nie są dostosowane do potrzeb lokalnych rynków pracy — zob. m.in. <http://www.ibrkk.projekty.pl>.

⁴ Gratton L. (2012), *Weź się na warsztat*, El Pais SL, 11.03.2012, przedruk „FORUM”, nr 24, 11—17.06.2012.

⁵ Przez zawód deficytowy (nadwyżkowy) rozumiemy taki zawód, na który występuje na rynku pracy wyższe (niższe) zapotrzebowanie niż liczba osób poszukujących pracy — zob. *Zawody deficytowe i nadwyżkowe w I półroczu 2010 roku* (2010), Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

⁶ Na podstawie badań aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) prowadzonych przez GUS z lat 2005, 2010 i 2011.

⁷ Na podstawie badania własnego zrealizowanego w Zakładzie Konsumpcji Instytutu Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktury (2012).

Zbiorowość pracujących młodych osób jest zróżnicowana pod względem wieku, dlatego wyróżniono wśród niej 4 pięcioletnie grupy wiekowe. Do najmłodszej grupy wiekowej 15—19 lat należą osoby po raz pierwszy wkraczające na rynek pracy — są to zarówno osoby kończące edukację w zasadniczej szkole zawodowej lub średniej, jak i te, które kontynuują naukę i podejmują aktywność zawodową. Kolejne grupy wiekowe tworzą osoby wchodzące na rynek pracy po ukończeniu wyższych etapów edukacji, przy czym w najstarszej zdecydowanie przeważają osoby, które formalny okres edukacji mają za sobą. Nie jest zatem zaskoczeniem, że liczba pracujących rośnie wraz z wiekiem — w miarę przechodzenia do starszych grup pracę podejmuje coraz liczniejsze grono młodych ludzi (tabl. 1).

**TABL. 1. LICZBA MŁODYCH LUDZI PRACUJĄCYCH
WEDŁUG GRUP WIEKU (przeciętne w roku)**

L a t a	Ogółem	15—19 lat	20—24	25—29	30—34 lata	15—19 lat	20—24	25—29	30—34 lata
	w tys.					w % ogółu pracujących			
2005.....	14116	124	1044	2000	2004	0,9	7,4	14,2	14,2
2010.....	15961	135	1199	2317	2386	0,8	7,5	14,5	14,9
2011.....	16131	111	1114	2346	2406	0,7	6,9	14,5	14,9

Ź r ó d ł o: obliczenia i opracowanie własne na podstawie wyników BAEL (2011), GUS.

W ostatnim roku przeciętna liczba pracujących ogółem zwiększyła się o 170 tys. osób, tj. o 6,5%. Jest to wciąż stosunkowo mały przyrost liczby pracujących. Na uwagę zasługuje fakt, że w porównaniu do 2010 r. w dwóch najmłodszych grupach wieku populacji młodych miał miejsce spadek liczby pracujących, natomiast nastąpił wzrost liczby pracujących w grupach wieku 25—29 lat oraz 30—34 lata.

Zbiorowość aktywnych zawodowo w 2011 r. liczyła przeciętnie 9771 tys. osób, a biernych zawodowo 5381 tys. Na każde 1000 osób w wieku 15 lat i więcej przypadało średnio 645 pracujących, 58 bezrobotnych i 355 biernych zawodowo. Z kolei na każde 1000 osób pracujących przypadały 704 osoby, które nie pracowały, w tym 99 osób bezrobotnych. Aktywni zawodowo — osoby pracujące i aktywnie poszukujące pracy (gotowe podjąć ją w najbliższym czasie) — stanowili w 2011 r. ponad 56% ludności w wieku 15 lat i więcej (tabl. 2).

**TABL. 2. WSPÓŁCZYNNIK AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ LUDZI MŁODYCH
WEDŁUG GRUP WIEKU W % (przeciętne w roku)**

L a t a	Ogółem	15—24 lata	15—17	18—19	20—24	25—34	25—29	30—34 lata
2005	54,9	33,5	x	x	x	85,1	x	x
2010	55,8	34,5	2,5	15,5	57,4	85,2	83,8	86,6
2011	56,1	33,6	1,9	14,6	56,4	85,1	83,9	86,3

Ź r ó d ł o: jak przy tabl. 1.

Najniższą aktywnością zawodową charakteryzowały się osoby najmłodsze w wieku 15—19 lat. Zdecydowanie najwyższy poziom aktywności dotyczył subpopulacji ludzi młodych w wieku 25—34 lata.

Faktyczne zaangażowanie ludności w pracę odzwierciedla **wskaźnik zatrudnienia**, ilustrujący udział ludności pracującej w ogólnej liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej. W 2011 r. pracujący stanowili 50,7% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej. W stosunku do poprzedniego roku nastąpił wzrost zatrudnienia — odsetek osób pracujących zwiększył się odpowiednio o 0,3 p.proc.

Porównanie zmian wskaźnika zatrudnienia od 2005 r. wskazuje na jego systematyczny wzrost. Udział osób pracujących zwiększył się z 45,2% w 2005 r. do 50,7% w 2011 r. (5,5 p.proc.).

Wiek jest cechą demograficzną, która w zdecydowany sposób wpływa na kształtowanie się wskaźnika zatrudnienia (wykr. 2.). W 2011 r. pracowało 5977 tys. młodych osób — wskaźnik zatrudnienia wynosił 53,7% i kształtował się na poziomie wyższym od odnotowanego dla całej populacji osób w wieku 15 lat i więcej (50,7%).

Zaangażowanie zawodowe ludzi młodych rośnie wraz z wiekiem. Najniższym zaangażowaniem zawodowym charakteryzują się osoby najmłodsze, w wieku 15—17 lat, co wynika z kontynuowania przez nie nauki w szkołach ponadgimnazjalnych i nie łączenia nauki z pracą. Najwyższy poziom zaangażowania

zawodowego charakteryzuje osoby młode w wieku 30—34 lata (pracuje ich blisko 80%).

Analizując wskaźniki zatrudnienia w okresie 6 lat według poszczególnych grup wieku widać, że obserwowana tendencja zwiększania się zatrudnienia dotyczy każdej grupy wiekowej z wyjątkiem grupy 15—17 lat (wśród nich wskaźnik zatrudnienia spadł o 1,3 p.proc.). Najwyższy wzrost poziomu zatrudnienia zanotowano w grupie dwudziestolatków. Odsetek osób pracujących w wieku 20—24 lata oraz w wieku 25—29 lat zwiększył się w analizowanym okresie odpowiednio o 8,6 p.proc. oraz 7,7 p.proc.

Z pewnością perturbacje na rynkach finansowych i związany z tym kryzys były przyczyną spadku zatrudnienia. Niekorzystne zmiany zatrudnienia w porównaniu do roku 2010 obserwuje się w większości kategorii wiekowych, przy czym największy spadek dotyczył osób w wieku 20—24 lata (o 1,7 p.proc.). Wzrósł natomiast nieznacznie poziom zatrudnienia osób młodych będących w wieku 25—29 lat (o 0,4 p.proc.), zaś pozostał bez zmian poziom zatrudnienia młodych osób w wieku 30—34 lata.

Stopa bezrobocia w I kwartale 2012 r., mimo wzrostu gospodarczego⁸, wzrosła do poziomu najwyższego od 5 lat. Po okresie znaczącego spadku bezrobocia w latach 2004—2009, udział bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawo-

⁸ PKB wzrósł w 2011 r. o 4,3% (w 2010 r. o 3,9%).

dowo powiększył się i wyniósł według BAEL w końcu 2011 r. 10,9% (według rejestrów urzędów pracy 12,5%).

TABL. 3. BEZROBOTNI WEDŁUG GRUP WIEKU
(według rejestrów urzędów pracy, stan na koniec grudnia)

Wyszczególnienie	2005		2011	
	liczba w tys.	struktura	liczba w tys.	struktura
Ogółem	2773,0	100,0	1982,7	100,0
18—24 lata	626,1	22,6	416,1	21,0
25—34	778,5	28,1	581,9	29,4
35—44	567,0	20,4	373,4	18,8
45—54	660,2	23,8	385,3	19,4
55—59	123,5	4,5	179,5	9,1
60—64 lata	17,7	0,6	46,5	2,3

Źródło: na podstawie opracowania *Statystyka rynku pracy, grudzień 2011 r.* (2012), MPiPS (www.psz.praca.gov.pl).

Osoby młode są zbiorowością najsilniej zagrożoną bezrobociem (tabl. 3). W latach 2006—2011 odnotowano spadek o 0,9 p.proc. odsetka bezrobotnych w wieku 18—24 lata oraz wzrost udziału procentowego bezrobotnych w grupie wiekowej 25—34 lata. Osoby w wieku 25—34 lata pozostają najliczniejszą grupą bezrobotnych (581,9 tys.). W końcu 2011 r. stanowiły one 29,4% ogółu bezrobotnych (wzrost o 0,2 p.proc. w skali roku).

Wyniki BAEL⁹ wykazały, że w IV kwartale 2011 r. liczba młodych bezrobotnych wynosiła 867 tys. osób i zwiększyła się w porównaniu z poprzednim kwartałem o 50 tys. (6,1%), a w porównaniu do analogicznego kwartału 2010 r. o 9 tys. osób (ponad 1%).

Stopa bezrobocia (w każdym z badanych okresów) systematycznie obniżała się w miarę przesuwania się do starszych grup wieku. Na najwyższe ryzyko znalezienia się w kategorii bezrobotnych narażone były osoby w wieku 15—24 lata. Stopa bezrobocia w tej grupie wiekowej w 2011 r. była 2,7 razy wyższa od średniej krajowej (9,7%) i osiągnęła najwyższy poziom w populacji ludzi młodych w wieku 15—34 lata.

TABL. 4. STOPA BEZROBOCIA WŚRÓD LUDZI MŁODYCH WEDŁUG GRUP WIEKU W %
(według BAEL, przeciętne w roku)

L a t a	Ogółem	15—24 lata	18—19	20—24	25—34	25—29	30—34 lata
2005	17,7	37,8	36,1	38,7	18,4	21,2	15,3
2010	9,6	23,7	35,0	23,2	10,0	12,5	8,4
2011	9,7	25,8	38,1	24,9	10,1	12,1	8,1

Źródło: publikacja *Aktywność ekonomiczna ludności Polski* (z lat 2006, 2011, 2012), GUS.

⁹ Do kategorii bezrobotnych według BAEL zalicza się osoby w wieku 15—74 lata, które spełniają warunki: w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi; aktywnie poszukiwały pracy (w ciągu 4 tygodni i w ostatnim podjęły działania by pracę znaleźć); były gotowe podjąć pracę w tygodniu badanym i następnym; nie poszukiwały pracy, ponieważ miały załatwioną pracę i miały ją rozpocząć w ciągu 30 dni.

W grupie wieku 25—34 lata wskaźnik natężenia bezrobocia przekroczył 10% i był najbardziej zbliżony poziomem do średniej krajowej.

Istotny wpływ na strukturę bezrobocia młodych ma wzrost zainteresowania młodzieży kontynuacją nauki. Nadal wysoka liczba młodych ludzi podejmuje studia wyższe i tym samym wzrasta odsetek osób legitymujących się dyplomami wyższych uczelni. Tym samym również w strukturze bezrobotnych odsetek osób z wyższym wykształceniem, z roku na rok, wzrasta. W końcu 1999 r. wyższe wykształcenie miało ok. 2% bezrobotnych, a w końcu 2011 r. — 11,4%. Wśród młodych bezrobotnych odsetek osób legitymujących się dyplomami wyższych uczelni zwiększał się z 5,5% w 2005 r. do 8,8% w 2011 r.

Ukończenie wyższej uczelni nie chroni jednak od bezrobocia, ale wykształcenie wyższe warunkuje zdecydowanie lepszą sytuację młodych ludzi na rynku pracy. Świadczą o tym dane zaczerpnięte z urzędów pracy na temat bezrobocia rejestrowanego zamieszczone w tabl. 5.

TABL. 5. LICZBA MŁODYCH BEZROBOTNYCH BĘDĄCYCH W SZCZEGÓLNEJ SYTUACJI NA RYNKU PRACY WEDŁUG GRUP WIEKU (dane rejestrowe, stan na koniec grudnia 2011 r.)

Grupy wieku	Młodzi bezrobotni będący w szczególnej sytuacji ogółem	Bezrobotni							
		długotrwale	bez kwalifikacji zawodowych	bez doświadczenia zawodowego	bez wykształcenia średniego	samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko w wieku do 18 lat	którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia	niepełnosprawni	po zakończeniu realizacji kontraktu socjalnego
O g ó ł e m	1806289	996613	591265	519699	1101688	170884	35510	104663	2206
18—24 lata	416077	148059	181671	275523	173751	30942	1983	7246	250
25—34 lata	465576	278860	117523	162042	238981	72531	8699	15113	634

Źródło: opracowanie na podstawie publikacji *Statystyka rynku pracy grudzień 2011 r.* (2012), Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej (www.psz.praca.gov.pl).

Blisko połowa bezrobotnych zakwalifikowanych do osób będących w trudnej sytuacji na rynku pracy to ludzie młodzi w wieku 18—34 lata (48,8%). Młodzi ludzie stanowią również zdecydowaną większość wśród bezrobotnych, którzy nie mają doświadczenia zawodowego. Wśród bezrobotnych samotnie wychowujących dzieci w wieku do 18 lat 61% stanowią młode osoby. Na ponad 591 tys. bezrobotnych niemających kwalifikacji zawodowych w końcu 2011 r. było blisko 300 tys. młodych osób. Ponadto 43% bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy było młodymi osobami pozostającymi bez pracy powyżej 12 miesięcy (426,9 tys. osób w wieku 18—34 lata).

Warto nadmienić, że osoby z wykształceniem wyższym stanowiły w 2011 r. blisko 30% ogółu pracujących. W populacji osób z wykształceniem podstawowym (w tym niepełnym) oraz gimnazjalnym pracowała jedynie co dwunasta

osoba. Osoby w wieku 15—19 lat z wykształceniem zasadniczym zawodowym i średnim częściej pracowały niż starsze. W 2010 r. w populacji osób młodych w wieku 25—34 lata pracowało ponad 42% osób legitymujących się wykształceniem wyższym i 26% mających wykształcenie policealne oraz średnie zawodowe. Z tego wynika, że zdobycie wyższego wykształcenia poprawia szansę na znalezienie pracy. Wśród tych osób odsetek pracujących wzrósł w okresie 2005—2010 o 6,5 p.proc., pracujących w wieku 15—24 lata o 4,4 p.proc. i pracujących w wieku 25—34 lata o 11,9 p.proc.

ZAANGAŻOWANIE MŁODYCH LUDZI NA RYNKU PRACY

Do konsekwencji bezrobocia sami badani¹⁰ zaliczają przede wszystkim: depriwację finansową i materialne uzależnienie od innych (bezrobotni pozostają głównie na utrzymaniu rodziny oraz żyją z prac dorywczych, znacznie rzadziej korzystają ze świadczeń społecznych, oszczędności i zasiłków), utratę szans rozwoju zawodowego, nadmiar czasu wolnego, konieczność proszenia innych

¹⁰ Badanie CBOS *Aktualne problemy i wydarzenia* (178), 4—7 marca 2005 r.

o pomoc, ubożenie rodziny, własną bezradność, pogorszenie stanu zdrowia czy nasilenie się konfliktów w rodzinie.

Bezrobocie jest główną barierą blokującą zaspokojenie potrzeb i inspiracji młodego pokolenia. Uniemożliwia start w samodzielne (dorosłe) życie, pozbawia możliwości sprawdzenia się w pracy zawodowej, a gdy czas poszukiwania pracy wydłuża się, powoduje faktyczną utratę osiągniętego przygotowania zawodowego.

Młodzi ludzie stanowią wśród **biernych zawodowo** dość liczną, bo blisko 30% zbiorowość (co trzeci bierny jest młodą osobą). Spośród młodych ludzi biernych zawodowo tylko 1% poszukiwało pracy (ale nie było gotowych do jej podjęcia), natomiast pozostali w ogóle jej nie poszukiwali.

Warto zasygnalizować, że dla osób młodych w wieku 15—24 lata, główną przyczyną nie poszukiwania pracy była nauka i uzupełnianie kwalifikacji¹¹. Obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu były główną przyczyną braku aktywizacji w zbiorowości ludzi młodych w wieku 25—34 lata¹².

Wysokie bezrobocie wśród młodych ludzi — w końcu 2011 r. młodzi pozostawali średnio bez pracy ok. 7,9 miesiąca, a 6,5 miesiąca w końcu 2010 r. — powoduje, że dużego znaczenia nabiera wybór właściwych metod poszukiwania pracy.

¹¹ Największy odsetek nieposzukujących zatrudnienia z tej przyczyny odnotowujemy w zbiorowości mężczyzn (ponad 93%) oraz mieszkańców miast (ponad 92%).

¹² Warto zwrócić uwagę, że również najwięcej mężczyzn w wieku 25—34 lata (13,4%), a więc w wieku największej mobilności zawodowej, zniechęca się bezskutecznością poszukiwania pracy.

BAEL pokazuje, że najczęściej stosowanym sposobem szukania zatrudnienia, również przez młodych ludzi, jest wykorzystywanie kontaktów rodzinnych i osobistych — ponad 80% starających się o pracę zwraca się w tym celu o pomoc do rodziny lub znajomych. Ponad 72% korzysta z ofert powiatowych urzędów pracy, a blisko 2/3 kontaktuje się osobiście z pracodawcami (62%). Znaczna grupa szukających pracy (41%) zamieszcza lub odpowiada na ogłoszenia, natomiast znacznie mniejsza grupa (17%) decyduje się na osobisty kontakt z pracodawcą, uczestnicząc w testach lub rozmowach kwalifikacyjnych. Co jedenasty (9%) szukający zatrudnienia zwraca się do prywatnej agencji pośrednictwa pracy. Jedynie nieliczni (3%) próbują założyć firmę i rozpocząć działalność na własny rachunek.

Wykorzystywanie kontaktów rodzinnych jest nie tylko najczęściej stosowaną metodą szukania zatrudnienia, ale jest też sposobem najbardziej skutecznym, o czym świadczą wyniki badania przeprowadzonego przez Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur (wykr. 7).

Okazuje się (64% ogółu badanych to potwierdza), że w skutecznym poszukiwaniu pracy pomogła protekcja¹³, a więc wykorzystanie różnych formalnych i nieformalnych znajomości lub powiązań rodzinnych. Opinię tę deklarują młodzi respondenci niezależnie od wieku, płci, wykształcenia, miejsca zamieszkania itd.

¹³ Zatrudnienie osoby znanej pracodawcy może być przejawem nepotyzmu, lecz osobista znajomość może być też efektywnym sposobem ustalenia poziomu kwalifikacji pracownika. Niestety, brak jest danych, w ilu przypadkach taki sposób zatrudnienia jest uzasadniony merytorycznie.

Ciekawym rozwiązaniem dla poszukujących pracy młodych ludzi jest korzystanie z forów internetowych. Coraz częstszą metodą przekazywania potencjalnym pracodawcom informacji o swojej osobie jest pojawienie się w społeczności internetowej — *networkingowej*. Jest oczywiste, że najaktywniejszymi w takim poszukiwaniu pracy są ludzie młodzi. Poprzez odpowiedzi na ogłoszenia zamieszczane w Internecie oraz zamieszczanie swojego CV na internetowych portalach rekrutacyjnych znalazło pracę 21% młodych respondentów. Tradycyjny sposób — wysyłanie CV i listu motywacyjnego w odpowiedzi na pojawiające się ogłoszenia w prasie — jest coraz mniej efektywny, a bardziej skuteczne poszukiwanie pracy wymaga coraz nowocześniejszych i atrakcyjniejszych sposobów dotarcia do pracodawcy.

Młodzi ludzie pesymistycznie oceniają swoje **szanse na zatrudnienie** (podjęcie pracy). Opinie, co do możliwości znalezienia pracy przedstawia wyk. 8.

Dwukrotnie większa liczba młodych ludzi postrzega pesymistycznie (odpowiedzi „źle” i „bardzo źle”) niż optymistycznie („dobrze” i „bardzo dobrze”) możliwość znalezienia pracy w miejscu zamieszkania. Większość młodych ludzi złą sytuację na rynku pracy (i wysokie bezrobocie) postrzega jako najważniejszą (główną) przeszkodę w rozwoju swojego regionu.

Z badań IBRKiK wynika, że spośród 72% pracujących respondentów 37% miało miejsce pracy poza swoim miejscem zamieszkiwania.

WARTOŚĆ I ZNACZENIE PRACY ZAWODOWEJ W OPINII MŁODYCH LUDZI

Dla młodych ludzi — podobnie, jak dla większości społeczeństwa w wieku aktywności zawodowej — praca jest wartością samą w sobie i zajmuje ważne miejsce w hierarchii wartości (wśród 16 wymienianych najważniejszych wartości jest to wysoka 10. pozycja). Dla 40% młodych respondentów wartość pracy zarobkowej jest „bardzo ważna”, zaś dla dalszych 45% „raczej ważna”. Postawę neutralną wobec tej wartości życiowej przejawia jedynie 12% respondentów, a dla pozostałych 2% praca jest „raczej nieważna”. Warto nadmienić, że jedynie 6 młodych respondentów na 1320 oceniło pracę zarobkową jako wartość „zupełnie nieważną”. Jeśli praca stanowi wartość, wtedy staje się sposobem na samorealizację, daje poczucie spełnienia i przynosi satysfakcję. W aktywności zawodowej poszukuje się wówczas warunków umożliwiających rozwój własnych zainteresowań, wzrost poczucia wartości oraz szacunek ze strony otoczenia.

O zrealizowaniu swoich zamierzeń związanych z pracą w stopniu wyższym od średniego (odpowiedzi: „zrealizowałem(łam) to w zupełności, w 100%” oraz „zrealizowałem(łam) to w dużym stopniu”) przekonanych jest 45% respondentów. We własnym odczuciu nie zrealizowało zamierzeń związanych z pracą

jedynie 10% respondentów, którzy na pytanie o realizację wartości, jaką jest praca zawodowa, udzielili odpowiedzi „wcale tego nie zrealizowałem(łam), osiągnąłem(łam)”¹⁴.

Dla ludzi młodych dopiero wchodzących na rynek pracy, jak i tych urodzonych po 1978 r. wartość pracy jest niezwykle ważna. Z pewnością na wzrost znaczenia pracy (jej wagi) ma globalizacja wraz z rozwojem technologii informatycznych i innowacjami, które to procesy były powodem wzrostu bezrobocia. Ubywanie zasobów stałych miejsc pracy i w konsekwencji rosnąca liczba bezrobotnych sprawiły, że praca zaczęła być postrzegana jako towar deficytowy. W nowej rzeczywistości każdy może być wielokrotnie bezrobotnym, niezależnie od wykształcenia i kwalifikacji.

Wyrażane opinie badanych potwierdzają, że praca jest ważna dla każdego bez wyjątku młodego człowieka.

¹⁴ Ocena realizacji zawodowej współwystępuje z oceną własnych osiągnięć materialnych oraz zdobytym wykształceniem. Im wyższe wykształcenie i wyższa ocena własnych warunków materialnych, tym wyższa ocena realizacji zamierzeń związanych z pracą. Im gorsza ocena własnego położenia (niskie kwalifikacje i złe warunki materialne), tym zdecydowanie gorszy osąd własnych osiągnięć zawodowych.

Wśród większości pracujących młodych ludzi (72% respondentów miało pracę) zdecydowanie przeważają osoby (aż 62%) ceniące sobie pracę, która ma sens, a wykonywane przez nie zadania są ważne (wykr. 11).

Bardzo budującym jest fakt, że większość młodzieży widzi sens swojej pracy, a zatem można wnioskować, iż wykonuje ją z wyjątkową chęcią, a nawet pasją, a praca sprawia im przyjemność i daje możliwość zapewnienia podstawowych warunków życia. Groźba bezrobocia i brak bezpieczeństwa¹⁵ zatrudnienia natomiast sprawiają, że blisko 3/5 respondentów ceni swoją pracę za pewność zatrudnienia i poczucie stabilizacji (59%). Duże znaczenie dla tych respondentów ma fakt, że wykonywane czynności zawodowe są interesujące. Ponad połowa młodych ludzi ceni obecną pracę, bo jest zgodna z ich wykształceniem (53%) i pozwala na pełne wykorzystanie kwalifikacji (51%).

Mniej niż połowa respondentów uważa, że aktualnie wykonywana przez nich praca przynosi dobre zarobki (46%), a prawie co piąty jest przeciwnego zdania. Jedna trzecia badanych nie potrafiła stwierdzić, czy otrzymywana wysokość wynagrodzenia jest niska czy wysoka.

¹⁵ Poczucie bezpieczeństwa w pracy wiąże się z potrzebą życiowej stabilizacji, m.in. możliwością wzięcia kredytu na mieszkanie, o co trudniej przy terminowych umowach o pracę.

Znaczna liczba ankietowanych (60%) zdecydowanie negatywnie ocenia pracę ze względu na świadczenia socjalne. Najczęściej negatywne oceny ankietowani przypisywali możliwościom awansu — 37% respondentów nie widziało takiej możliwości w aktualnie wykonywanej pracy.

Dla wielu młodych ludzi bardzo ważna jest satysfakcjonująca płaca, co podkreślają odpowiedzi na pytania ankiety (wykr. 12).

Propozycję przyjęcia oferty z lepszą płacą deklarowała bez wyjątku większość osób (60%) i to ze wszystkich grup wyróżnionych według cech społeczno-ekonomicznych. Propozycję lepiej płatnej pracy, choć niezgodnej z kwalifikacjami zdecydowanie nie przyjęłoby jedynie 9% ankietowanych.

MOBILNOŚĆ MŁODYCH LUDZI

Motywy o charakterze ekonomicznym, skłonność do poprawy warunków życia są również często najsilniejszymi determinantami procesów migracyjnych. Polacy jednak charakteryzują się niezbyt dużą mobilnością przestrzenną. Podobnie jak większość osób w naszym kraju¹⁶, również ludzie młodzi są mocno „zasiedziali” i mieszkają w miejscowości urodzenia (79%). Ci, którzy zmienili

¹⁶ *Migracje zagraniczne po 2004 r.* (2005), GUS; *Migracje wewnętrzne w Polsce* (2002), GUS.

miejsce zamieszkania przyznali, że głównym powodem przeprowadzki do obecnej miejscowości zamieszkania, obok założenia rodziny (38%) oraz podjęcia nauki i studiów (27%), była praca (30%). Bardziej skłonne do przeprowadzki w celu podjęcia pracy zarobkowej były osoby w grupie wiekowej 25—29 lat (35%) oraz w wieku 30—34 lata (26%).

Młodzi ludzie nie są skłonni do przeprowadzki również w niedalekiej przyszłości. Odsetek osób uważających swoje obecne miejsce zamieszkania za docelowe i niezamierzających opuszczać miejscowości, w której mieszka jest zdecydowanie większy niż tych, którzy mają taki zamiar i deklarują opuszczenie obecnej miejscowości i zamieszkanie gdzie indziej (33%). Pozostali (12%) w kwestii przyszłego miejsca zamieszkania byli niezdecydowani i nie potrafili udzielić konkretnej odpowiedzi (odpowiedzieli „trudno powiedzieć”).

Spośród tych osób, które chciałyby wyjechać z miejscowości zamieszkania, ponad 40% preferuje przeprowadzki niezbyt odległe i są skłonne wyjechać do miejscowości w tym samym województwie (regionie)¹⁷. Blisko 27% młodych ludzi, gdyby mogło obecnie opuścić miejscowość zamieszkania, preferowałoby migracje międzyregionalne — wyjechałoby do miejscowości w innym województwie (regionie).

Gotowość przeprowadzki w związku z podjęciem pracy lub zamianą jej na lepszą deklaruje 46% respondentów, natomiast 40% młodych ludzi nie jest skłonna do zmiany miejsca zamieszkania. W sytuacji, gdyby znaleźli lepszą pracę od obecnej 68% respondentów deklaruje gotowość dojazdów do innej miejscowości lub przekwalifikowanie się i zdobycie nowego zawodu.

TABL. 6. NIEZALEŻNIE OD TEGO, CZY PAN(I) PRACUJE CZY NIE, CZY ABY DOSTAĆ PRACĘ LUB ZAMIENIĆ NA LEPSZĄ BYŁ(A)BY PAN(I) SKŁONNA DOKONAĆ ZMIAN W SWOJEJ SYTUACJI?

Wyszczególnienie	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w %		
Przekwalifikować się, nauczyć nowego zawodu, podnieść kwalifikacje	68	19	13
Dojeżdżać do innej miejscowości	68	22	10
Wyjechać za granicę	40	46	14
Przeprowadzić się do innej miejscowości	46	40	14
Pracować przez pewien czas bez wynagrodzenia jako praktykant, wolontariusz	22	65	13

Źródło: opracowanie na podstawie badania *Młodzi ludzie w regionach* (2012), Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktury.

Chęć wyjazdu za granicę w celu uzyskania pracy deklarowało 40% młodych osób.

¹⁷ Migracje wewnątrzregionalne (w obrębie województw).

Podsumowanie

- Polska z 10,2% bezrobociem mieści się w średniej krajów Unii Europejskiej.
- Rynek pracy nie był i nadal nie jest w stanie wchłonąć wielkiej liczby bezrobotnych (ponad 1,9 mln osób, w tym blisko 0,9 mln ludzi młodych nieprzekraczających wieku 34 lata) i problem ten jest jednym z największych obecnie wyzwań społeczno-gospodarczych i politycznych w naszym kraju.
- Zbiorowość ludzi młodych w wieku 15—34 lata jest zróżnicowana pod względem wieku, jak i poziomu ukończonego wykształcenia.
- W 2011 r. pracowało 5977 tys. młodych osób — wskaźnik zatrudnienia wynosił 53,7% i kształtował się na poziomie wyższym od notowanego dla całej populacji osób w wieku 15 lat i więcej (50,7%). W populacji ludzi młodych w wieku 15—24 lata współczynnik ten jest stosunkowo niski (24,9%), a znacznie większy jest w grupie wiekowej 25—34 lata (76,5%).
- Według BAEL w IV kwartale 2011 r. liczba młodych bezrobotnych wyniosła 867 tys. osób i zwiększyła się w porównaniu z poprzednim kwartałem o 50 tys. (6,1%), a w porównaniu do analogicznego kwartału 2010 r. o 9 tys. osób (ponad 1%).
- Stopa bezrobocia systematycznie obniża się w miarę przesuwania się do starszych grup wieku. Stopa bezrobocia w grupie 15—24 lata była w 2011 r. 2,7 razy wyższa od średniej krajowej (9,7%) i osiągnęła najwyższy poziom w populacji ludzi młodych w wieku 15—34 lata. W następnej grupie wieku 25—34 lata wskaźnik natężenia bezrobocia przekroczył 10% i był najbardziej zbliżony do średniej krajowej.
- Młodzi ludzie stanowią wśród biernych zawodowo blisko 30% zbiorowość (co trzeci bierny jest młodą osobą).
- Wśród młodych biernych zawodowo dominowały osoby nieprzejawiające aktywności zawodowej, głównie z powodu nauki i uzupełniania kwalifikacji (przyczyna nieposzukiwania pracy, co trzeciej młodej osoby), obowiązków rodzinnych i związanych z prowadzeniem domu (17,9%) oraz choroby i niepełnosprawności (4,9%).
- Najczęściej stosowanym sposobem szukania zatrudnienia i zarazem najsukuteczniejszym było wykorzystywanie kontaktów rodzinnych i osobistych — ponad 80% starających się o pracę zwracała się w tym celu o pomoc do rodziny lub znajomych, a 64% ogółu ankietowanych potwierdziła, że w skutecznym poszukiwaniu pracy pomogła protekcja.
- Nieliczni młodzi ludzie (3%) próbują założyć firmę i rozpocząć działalność na własny rachunek.
- Większość młodych ludzi pesymistycznie ocenia sytuację na swoim rynku pracy. Złą sytuację na rynku pracy (i wysokie bezrobocie) młodzi ludzie postrzegają jako najważniejszą przeszkodę w rozwoju swojego regionu.
- 43% młodych ludzi postrzega pesymistycznie możliwości znalezienia pracy w swojej miejscowości zamieszkania, zaś 22% optymistycznie.

- Spośród młodych osób pracujących większość miała zatrudnienie w miejscu zamieszkania (ponad 60% w każdej grupie wieku).
- Praca była i jest dla Polaków wartością cenioną. Pracy ustępują bądź konkurują z nią tylko: rodzina, zdrowie, miłość/przyjaźń.
- Postawę neutralną wobec wartości życiowej, jaką jest praca przejawia jedynie 12% respondentów, a dla pozostałych 2% praca jest „raczej nieważna”.
- Wśród większości pracujących młodych ludzi (72% respondentów) mających pracę zdecydowanie przeważały osoby (62%) ceniące sobie pracę, która ma sens, a wykonywane w ramach pracy zadania są ważne.
- Najczęściej negatywne oceny ankietowani przypisywali pracy ze względu na możliwości awansu.
- Dla wielu młodych ludzi o wartości pracy decyduje zapłata za nią. Propozycję lepiej płatnej pracy, choć niezgodnej z kwalifikacjami przyjąłoby 60% respondentów.
- Młodzi Polacy charakteryzują się niezbyt dużą mobilnością przestrzenną. Do zmiany miejsca zamieszkania dąży 21% młodych respondentów.
- Największy odsetek młodych osób przyznał, że głównym powodem przeprowadzki do obecnej miejscowości zamieszkania, obok pracy (30%) oraz podjęcia nauki i studiów (27%), było założenie rodziny (38%).
- Młodzi ludzie nie są skłonni do przeprowadzki również w niedalekiej przyszłości.
- Spośród tych osób, które chciałyby wyjechać ze swojej miejscowości zamieszkania, ponad 40% jest skłonnych wyjechać do miejscowości w tym samym województwie (regionie), a blisko 27% wyjechałoby do miejscowości w innym województwie (regionie).
- Osoby od 19 do 24 roku życia stanowią blisko 41% tych, którzy chcieliby mieszkać w innej niż obecna miejscowości.
- Gotowość przeprowadzki w celu podjęcia pracy lub zamiany jej na lepszą deklarowało 46% respondentów.
- Chęć migracji zagranicznej wyraziło 40% młodych osób.

dr Małgorzata Radziukiewicz — *Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktury*

SUMMARY

This paper presents the results of research on the situation and aspirations of young people in the area of employment activation. In addition to presenting key indicators showing the latest and most significant changes in the labor market, particular attention was paid to the assessment by the young people of the work, life chances, career plans, seeking a satisfactory and job consistent with em-

ployment skills, etc. The main source of information were the Labour Force Survey (LFS) , a special study of unemployed people conducted by the Ministry of Labour and Social Policy and the quantitative and qualitative study, made by the Institute for Market, Consumption and Business Cycles Research.

РЕЗЮМЕ

Статья представляет результаты обследований положения и стремлений молодежи в области профессиональной активизации. Кроме презентации основных показателей характеризующих текущие и наиболее значительные изменения на рынке труда, особое внимание было уделено оценке молодых людей выполняемой работы, жизненных шансов, профессиональных планов, поиска удовлетворительной и соответствующей квалификациям занятости. Основным источником информации были обследования экономической активности населения (BAEL), специальные обследования касающиеся безработных проведенные Министерством труда и социальных дел, а также количественное и качественное обследование проведенное Институтом обследований рынка, потребления и конъюнктуры.